

them his/her moral and spiritual world, interacting with social and individual living conditions, which to some extent affected the crime.

In the practice of disclosure and investigation of crimes taking into account personal factors play an important role. It features characterizing the criminal identity, are shown by primarily in his/her behavior prior to the commission of the crime. These features are usually in relation to employment, training, his/her duties, society, group, others, manifested in the behavior of family life and so on. As for the features that characterize the criminal identity, the legal literature expressed different views on their quantity and content.

Keywords: *reckless homicide, forensic description, criminal identity, sanity.*

Надійшла до редакції 23.12.2013

Кононенко Н.О.

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПІД ЧАС СПОРТИВНО-МАСОВОГО ЗАХОДУ

Висвітлено деякі аспекти розслідування хуліганства, вчиненого при проведенні спортивно-масового заходу. Розглянуто організаційні і тактичні особливості пред'явлення для впізнання при розслідуванні цього злочину.

Ключові слова: *хуліганство, тактичні операції, пред'явлення для впізнання, слідчі дії.*

Постановка проблеми. Випадки порушення громадського порядку та безпеки під час проведення спортивно-масових заходів зовсім не рідкість. Хуліганство є одним з найбільш поширених кримінальних правопорушень, що можуть трапитися в зазначених ситуаціях. Своєчасне та ефективне проведення слідчих (розшукових) дій стає запорукою швидкого виявлення правопорушників. Велика кількість осіб, які можуть бути задіяні у вчиненні хуліганства, зумовлює необхідність проведення пред'явлення для впізнання. У свою чергу, правильна організація і тактика проведення зазначеної слідчої дії збільшить ймовірність швидкого розслідування досліджуваного злочину по «гарячих слідах».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальними питаннями проблем пред'явлення для впізнання займалися такі науковці: Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Іщенко, О.М. Колесніченко, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Дослідженням пред'явлення для впізнання під час розслідування хуліганства займалися Ю.А. Віленський, В.П. Власов, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, А.О. Крикунов, М.І. Порубов та ін. Але в їх роботах не приділено достат-

ньої уваги пред'явленню для впізнання при розслідуванні хуліганства, що вчинене під час проведення спортивно-масових заходів. А в зазначених випадках існує певна специфіка щодо застосування відповідних тактичних прийомів, зумовлена великою кількістю людей та їх баченням суспільно небезпечного діяння. У даній статті і буде досліджено організацію і тактику пред'явлення для впізнання при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Метою статті є дослідження організації і тактики пред'явлення для впізнання при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів.

Для досягнення зазначеної мети автором поставлені такі завдання:

1) дослідити особливості організаційних заходів пред'явлення для впізнання при розслідуванні хуліганства, що вчинене під час проведення спортивно-масових заходів;

2) визначити особливості застосування тактичних прийомів пред'явлення для впізнання під час проваджень даної категорії злочинів.

Виклад основного матеріалу. Для спортивно-масових заходів характерною є присутність великої кількості людей. Тому свідків кримінального правопорушення, яке може бути вчинено, повинно бути в достатку. Це, у свою чергу, зумовлює особливу роль пред'явлення для впізнання при розслідуванні досліджуваної категорії злочинів. Взагалі, пред'явлення для впізнання, як зазначає Г.І. Прокопенко, – це слідча дія, що полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності чи групової належності [6, с. 226]. І справді, у процесі проведення даної слідчої дії відбувається ототожнення певних об'єктів з ідеальними слідами, що залишилися у пам'яті людини.

Особі пред'являють об'єкти, образи яких вона порівнює з уявними образами об'єктів, які спостерігала раніше, і на цій підставі доходить висновку про їхню подібність. У зв'язку з цим не слід забувати, що іноді результати пред'явлення для впізнання, про що наголошує І. Борисенко, можуть бути помилковими як через свідомо неправдиві свідчення особи, яка впізнає, так і у зв'язку з її сумлінною оманю [2, с. 77]. Тому їх потрібно перевіряти й оцінювати досить ретельно, а також зіставляти з іншими доказами у кримінальному провадженні. Особливої значущості ця слідча дія набуває при розслідуванні фактів групового хуліганства, що сталося при проведенні спортивно-масових заходів, коли поряд із встановленням осіб підозрюваних необхідно з'ясувати роль і ступінь відповідальності кожного співучасника.

Крім того, пред'явлення для впізнання є унікальною слідчою дією, яка ніколи не дублюється. Не можна, як правило, пред'являти для впізнання один й той самий об'єкт декілька разів. Тому ефективність та доказове значення результатів впізнання значною мірою залежить від якості проведення слідчим організаційно-підготовчих заходів [1, с. 166-167].

Не торкаючись усіх тактичних прийомів даної слідчої дії, розглянемо особливості її проведення під час розслідування хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-масових заходів. Адже в цих випадках існують

певні особливості, що не одержали достатнього висвітлення у науковій літературі.

До кола об'єктів, які можуть бути пред'явлені для впізнання, М.В. Салтевський включав: живих осіб; трупи та їх частини; предмети і документи; тварин; ділянки місцевості, приміщення і споруди [8, с. 378]. Об'єктами, які пред'являються для впізнання при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 296 КК України, у випадках їх вчинення при проведенні спортивно-масових заходів, як показує аналіз кримінальних проваджень, найчастіше є живі особи (83%), рідше – різні предмети (14%) та інше (приміщення, ділянки місцевості, тварини тощо) (3%).

З огляду на зазначені статистичні дані особливу увагу слід приділити пред'явленню для впізнання осіб, які вчинили хуліганські дії. Процес проведення впізнання складається з трьох етапів: підготовки до проведення, робочого етапу, фіксації результатів. Стосовно організаційно-підготовчих заходів, то, дослідивши їх загальне визначення, надане К.О. Чаплинським [8, с. 14], та застосувавши його до хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-масових заходів, нами визначено такі їхні елементи:

- попередній допит особи, яка впізнає;
- визначення місця, часу і способу проведення впізнання;
- у разі групового вчинення хуліганства – визначення черговості пред'явлення для впізнання учасників;
- створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії;
- визначення способу фіксації ходу і результатів впізнання;
- підготовка необхідних науково-технічних засобів;
- забезпечення охорони злочинців, які перебувають під вартою;
- підбір статистів і понятих;
- інструктаж усіх учасників даної слідчої дії.

Розглянемо більш детально деякі з них. Попередній допит перед пред'явленням для впізнання є обов'язковою умовою для ефективного проведення даної слідчої дії. У разі необхідності пред'явлення якої-небудь особи чи інших об'єктів для впізнання свідкові, потерпілому або підозрюваному слідчий спочатку допитує їх про зовнішній вигляд та прикмети цієї особи (інших об'єктів), а також про обставини, за яких особа, яка впізнає, бачила цю особу (інші об'єкти), про що складається протокол.

Слідчий повинен з'ясувати необхідну інформацію про ознаки і властивості об'єкта, який особа раніше спостерігала. Саме тому метою допиту особи, яка впізнаватиме, як доцільно зазначає І. Когутич, є здобуття інформації про зовнішній вигляд, ознаки та прикмети об'єкта, що раніше спостерігався цією особою, і з'ясування її спроможності впізнати його. Адже в тому випадку, коли допитуваний заявить, що він не пам'ятає ознак, за якими він міг би впізнати об'єкт, проведення цієї слідчої дії є недоцільним [4, с. 412].

Слідчий повинен запропонувати впізнавачу пригадати якомога більше ознак, що характеризують зовнішні прикмети злочинця. У тих випадках, коли особа, яка впізнає, не може описати ознаки об'єкта, що підлягає впізнанню, однак стверджує, що зможе його упізнати, недоцільно відмовляти-

ся від проведення даної слідчої дії. Загалом, попередній допит є не тільки необхідним етапом у підготовці до пред'явлення для впізнання, а ще й обставиною, яка забезпечує прийняття правильного рішення про доцільність проведення цієї слідчої дії.

Стосовно визначення місця, часу та способу пред'явлення для впізнання слід зазначити, що впізнання має проводитися за часом, якомога ближчим до моменту сприйняття злочинної події. Будь-яке зволікання з пред'явленням для впізнання, на чому наголошує Ю.А. Чаплинська, може тягти за собою небажані наслідки, оскільки суб'єкт впізнання з часом забуває образ раніше сприйнятого об'єкта. Тому достовірність впізнання перебуває у прямій залежності від фактора часу. Впізнання може проводитися як за місцем проведення досудового слідства, так й на місці події, за умови якщо ця обстановка є сприятливою для спостереження та порівняння ознак об'єктів [5, с. 302].

Відповідно до ст. 228, 229 КПК, об'єкти мають пред'являтися в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох. Максимальна їх кількість визначається слідчим. При груповому пред'явленні об'єктів суб'єкт впізнання порівнює їх не тільки з образом, що зберігся в пам'яті, а й між собою. Це спрямовує процес впізнання на виявлення індивідуальних особливостей об'єкта.

Не можна пред'являти для впізнання осіб, які мають помітні (унікальні) прикмети (наявність на обличчі татуювання, опіків або шрамів; відсутність кінцівок ніг чи рук), за якими допитаний може їх упізнати. У даному випадку можуть виникнути складнощі у підборі статистів. Якщо такі помітні прикмети невеликі за розміром (маленьке татуювання або невеликий шрам на щоці), то під час проведення впізнання особа, яка пред'являється, разом зі статистами, повинна закрити її долонею або розташуватися таким чином, щоб дана прикмета не спостерігалася візуально [11, с. 326].

Вчинення хуліганських дій само по собі вказує на зухвале та презирливе ставлення злочинця до норм поведінки у суспільстві. Тому можливі випадки, коли підозрювані будуть намагатися зірвати проведення впізнання або чинити протидію розслідуванню. З метою обмеження психологічного впливу на суб'єкта впізнання з їх боку доцільно застосовувати певні тактичні прийоми.

У деяких випадках слід застосовувати максимальне скорочення часу проведення впізнання. Для цього усі підготовчі дії, на чому наголошує В.С. Мешкова, необхідно проводити таким чином, щоб виключити імовірність випадкової зустрічі свідків зі злочинцями та їх адвокатами, а також з понятими та статистами до початку слідчої дії [7, с. 40]. Слідчу дію, як зазначає К.О. Чаплинський, необхідно проводити у прискореному темпі, щоб запобігти впливу на впізнавачів з боку злочинців. Після виконання усіх підготовчих дій у приміщення, де проводиться впізнання, запрошують свідка (потерпілого), який стисло пояснює, за якими ознаками і у зв'язку з якою подією впізнає особу, після чого його виводять з цього приміщення. Протокол пред'явлення для впізнання складається, коли особа, яка впізнає, і

підозрювані та їх адвокати перебувають окремо [11, с. 356].

Важливими тактичними прийомами також є спостереження за поведінкою свідків і потерпілих, а також за поведінкою підозрюваних. Так, у деяких випадках потерпілий або свідок через певні обставини заперечують, що упізнали злочинця, хоча їх емоції свідчать про протилежне. Слідчому у таких випадках необхідно їх заспокоїти, дати можливість відчувати підтримку та захист з боку правоохоронних органів і запропонувати ще раз спробувати упізнати злочинця.

Спостереження за поведінкою підозрюваних, про що вказує С.М. Стахівський, дозволяє слідчому помітити за виразом обличчя, жестами й іншими ознаками, що злочинці намагаються ускладнити процес впізнання або ж зірвати його взагалі. Таким діям має негайно кластися край, оскільки будь-яке зволікання з боку слідчого тягне за собою непередбачувані наслідки [9, с. 52].

Під час розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення масових заходів, об'єктами впізнання можуть бути різноманітні предмети і документи. До них можна віднести засоби вчинення правопорушення (бити, кастети, ножі), одяг потерпілих чи підозрюваних, речі та інші об'єкти, які пов'язані зі злочинною подією, тощо. Знаряддя вчиненого злочину бажано пред'являти не тільки потерпілому, а й підозрюваному, а також іншим особам, які могли раніше бачити цей предмет.

Впізнання речей при розслідуванні хуліганства, як зазначає М.М. Єфімов, складається з таких етапів:

- після допиту суб'єкта впізнання слідчий видаляє його з робочого кабінету і запрошує понятих та інших учасників даної слідчої дії;
- усім присутнім слідчий повинен роз'яснити їх права та обов'язки, а також мету, завдання та порядок проведення впізнання;
- слідчий демонструє предмет (документ), який впізнають, і повідомляє ознаки, за якими суб'єкт впізнання може його упізнати;
- слідчий розкладає на робочому столі предмети і пропонує понятим розмістити їх у будь-якому порядку. Після того як об'єкти розміщено, під кожним предметом слідчий проставляє номер і робить запис у протоколі. Такий порядок розміщення предметів доцільно зафіксувати фотозйомкою;
- запрошується особа, яка впізнає, до кабінету слідчого, де перебувають усі учасники впізнання, та попереджається про кримінальну відповідальність;
- слідчий пропонує суб'єкту впізнання оглянути пред'явлені предмети (документи) і сказати, чи немає того, який спостерігався під час злочинної події, пояснити, за якими ознаками він впізнаний. Під час впізнання можна дозволяти особі, яка впізнає, брати до рук предмети для кращого їх огляду, якщо це не призведе до пошкодження (зміни) їх зовнішніх ознак та стану;
- після того як особа впізнає предмет (документ), його необхідно сфотографувати масштабним способом;
- слідчий складає протокол, який підписують усі учасники слідчої дії [3, с. 125].

Фіксація результатів пред'явлення для впізнання є заключним етапом

слідчої дії, що обов'язково проводиться заповненням протоколу відповідно до ст. 231 КПК. Як допоміжні засоби фіксації результатів і ходу впізнання можуть застосовуватися фотографування, відео- або звукозапис. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень з досліджуваної категорії злочинів дозволяє дійти висновку, що під час проведення впізнання використовувалися фотозйомка (11%), відеозапис (5%) та звукозапис (1%).

Відеозапис при впізнанні є ефективнішим, ніж фотозйомка, оскільки фіксується візуальне зображення об'єктів у динаміці разом із звуковим супроводженням. Крім того, цей засіб фіксації ускладнює можливість злочинців негативно впливати на свідків та потерпілих. Відеозапис при розслідуванні хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-масових заходів, доцільно застосовувати у таких випадках: якщо впізнання проводиться за голосом, особливостями мови, ходи та інших динамічних ознак людини; за наявності достовірної інформації, що суб'єкт впізнання надалі змінить показання і це поставить під сумнів достовірність результатів впізнання; за наявності достатніх підстав вважати, що суб'єкт впізнання не з'явиться до суду, а результати впізнання будуть оскаржені або поставлені під сумнів тощо.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що пред'явлення для впізнання є важливою слідчою дією при розслідуванні хуліганства, що вчинене під час проведення спортивно-масових заходів. Це зумовлюється великою кількістю очевидців вчинення досліджуваного суспільно небезпечного діяння. Найчастіше в зазначених випадках проводиться пред'явлення для впізнання живих осіб. Важливе значення має організаційно-підготовчий етап пред'явлення для впізнання. На робочому етапі найбільш доцільними тактичними прийомами є максимальне скорочення часу проведення впізнання, спостереження за поведінкою свідків і потерпілих, а також за поведінкою підозрюваних.

Бібліографічні посилання

1. *Баєв О. Я.* Тактика следственных действий : учеб. пособие. – Воронеж, 1992.
2. *Борисенко І.* Пред'явлення для впізнання: аналіз практики розслідування вбивств / І. Борисенко // Вісник прокуратури. – 2007. – № 1. – С. 75-79.
3. *Єфімов М. М.* Організація і тактика розслідування хуліганства : навч.-практ. посібник / М. М. Єфімов. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 158 с.
4. *Когутич І.* Тактика підготовки пред'явлення для впізнання у судовому слідстві / І. Когутич // Вісник Львівського університету. – 2004. – № 40. – С. 408-414.
5. Криміналістика (курс лекцій) : навч. посіб. / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 362 с.
6. *Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І.* Криміналістика : навч. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.
7. *Мешкова В. С.* Тактические особенности отдельных следственных действий при привлечении организатора (лидера) преступной группы к уголовной ответственности : учебно-методическое пособие. – Калининград, 1998. – 122 с.
8. *Салтевський М. В.* Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
9. *Стахівський С. М.* Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : наук.-практ. посіб. / С. М. Стахівський. – К. : Атіка, 2009. – 64 с.

10. *Чаплинський К. О.* Тактика пред'явлення для впізнання : навч.-метод. посібник / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 103 с.

11. *Чаплинський К. О.* Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 560 с.

Кононенко Н.А. Организация и тактика проведения предъявления для опознания при расследовании хулиганства, совершенного во время спортивно-массового мероприятия. Освещены некоторые аспекты расследования хулиганства, совершенного во время проведения спортивно-массового мероприятия. Рассмотрены организационные и тактические особенности предъявления для опознания при расследовании этого преступления.

Ключевые слова: хулиганство, тактические операции, предъявление для опознания, следственные действия.

Kononenko N. O. Organization and tactics of identification lineup during investigation of hooliganism committed at mass sport event. The scientific article deals with the analysis of some aspects of the investigation of hooliganism committed during the sports-mass actions. The organizational and tactical features of the presentation for an identification is also considered during the investigation of this crime.

Cases of violation of public order and security during the sports events are not rare at all. Hooliganism, in particular, is one of the most common criminal offences that may happen in such situations. Timely and efficient investigation (detective) action is the key to rapid detection of offenders. A large number of persons who may be involved in committing hooliganism, predetermines the need for presentation for an identification. In turn, the proper organization and tactics of the investigative action have increase the probability of quik investigation of such crimes in "hot pursuit".

Usually there are a large number of people during the sports events. Therefore, witnesses of the criminal offence that can be committed, should be plenty. This, in turn, predetermines the special role of the presentation for an identification in the investigation of the analysed category of offences. The presentation for an identification is the investigative action, which consists in the presentation of a witness or other person objects that they've previously observed, with the purpose of establishing their identity or affiliation with a group. And indeed, in the course of this investigation there's identification of certain objects with ideal footsteps, who remained in the memory of man.

The person placing objects, images, which he compares with mental image of the objects observed before, and on this basis makes a conclusion about their similarity. In this regard, we should not forget that sometimes the results of the presentation for an identification may be wrong as for the false testimony of a person who learns, and in connection with its bona fide mistake. Therefore you have to examine and evaluate a pretty carefully, and weigh with the other evidence in criminal proceedings. The special significance of this investigative action acquires during the investigation of the facts of group hooliganism what happened when conducting of sports-mass events, when, along with the establishment of the persons suspected necessary to clarify the roles and responsibilities of each companion in crime.

The presentation for an identification is an important investigative action during the investigation of hooliganism committed during the sports events. This is due to the large number of witnesses to the commission of the investigated socially dangerous act. Often in these cases the presentation for an identification is carry out with live persons. The organizational and preparatory phases are important for the presentation for an identification. On the stage the most appropriate tactics is the maximum reduction of time of identification, monitoring the behavior of witnesses and victims, as well as observations of the behavior of the suspects.

Keywords: hooliganism, tactical operations, presentation for identification, investigating acts.

Надійшла до редакції 25.12.2013